

Associació
Memòria
de **Mallorca**

www.memoriadelesilles.org

Temps de la Memòria

Exemplar gratuït

Número 30 / Juliol 2014

Estrena

Mort Accidental d'un Immigrant. El Cas Alpha Pam

El documental sobre el cas d'Alpha Pam ja és una realitat. Un treball fruit de la solidaritat popular a través del micromecenatge. Amb el suport, entre molts d'altres, de Memòria de Mallorca.

Alpha Pam va morir perquè tenia tuberculosi o perquè no tenia targeta sanitària, pel fet de ser un immigrant irregular? Els dubtes sobre l'atenció mèdica rebuda i l'administració sanitària estan servits. Per acabar amb les desigualtats, de tota casta (que tenen tan nefastes conseqüències com aquesta), els nostres avantpassats lluitaren per una societat més justa i solidària. Aquest fou el seu imperdonable pecat que, fins i tot, pagaren amb la seva vida. Han passat molts d'anys, és cert, però la lluita és sempre la mateixa. Uns desaparegueren però els altres mai s'en varen anar.

Fent Memòria feim Justícia

■ La primera exhumació de víctimes del franquisme feta a Mallorca

■ Les primeres declaracions judicials de víctimes del franquisme es fan a Mallorca

Amb l'exhumació dels cossos i l'entrega de les seves despulles a les famílies hem fet realitat un antic somni: recuperar les persones, el seu honor i la seva dignitat.

També per primera vegada els tribunals espanyols han cridat a declarar a víctimes del franquisme com perjudicades sense l'assistència de la jutgessa que va obrir el procés judicial contra el franquisme per genocidi i lesa humanitat a l'Argentina, i ho han fet a Mallorca.

Es comença a veure un petit llum d'esperança i justícia.

Jaume GUAL MAS

Nascut a Maria de la Salut el 1896. Fill de Miquel Gual i Antònia Mas. Era fadrí i llaurador de professió, també va exercir d'escrivà i cobrador municipal. Era Secretari d'Esquerra Republicana Balear de Maria. Dia 14 d'octubre de 1936 fou detingut juntament amb Miquel Salom Ribot i Joan Gual Genovard. L'afusellaren dos dies més tard, el 15 d'octubre, a les costes de Puntiró.

Miquel SALOM RIBOT (a) en Mio

Nascut a Ariany el 1894. Era fill de Miquel Salom i Margalida Ribot. Estava casat amb Catalina Galmés Capellà i vivia a Maria de la Salut. Estava afiliat a la UGT i treballava al camp. Fou detingut el vespre de dia 14 d'octubre de 1936 i fou retingut al local de Falange a Maria, juntament amb cinc marianados més. Tres d'ells, Jaume Carbonell, Jaume Bergas i Onofre Sureda, aconseguiren salvar-se. Miquel Salom, Jaume Gual i Joan Gual moriren a les Costes de Puntiró.

Joan GUAL GENOVARD (a) Puro

Nascut a Maria de la Salut el 1901. Fill de Miquel Gual i Maria Genovard. Era casat amb Joana Aina Mestre Font. Feia de llaurador. Pertanyia a Esquerra Republicana i a la UGT. Fou afusellat a les costes de Puntiró, juntament amb Miquel Salom i Jaume Gual la nit del 15 al 16 d'octubre de 1936.

Font: *Diccionari Vermell*. Llorenç Capellà. 1989

Per Bartomeu Garí Salleras, vocal de MdM

A mitjan mes d'octubre de 1936, sis veïns del municipi de Maria de la Salut: **Joan Gual Genovard Puro, Miquel Sampol Ribot Mio, Jaume Gual Mas, Jaume Bergas Pastor, Onofre Sureda Llampí** i Miquel Carbonell Gelabert Cuquet, foren detinguts i tancats a la Casa de la Vila del poble. A les dues de la matinada els feren pujar a un cotxe i prengueren cap a Palma, quan varen esser a Puntiró, el cap de Falange va dir: "en matarem tres aquí i els altres un poc més avall, davallaren en Miquel Sampol Mio, en Joan Gual Puro i en Jaume Gual i els mataren sense cap mirament". Era la nit del 15 al 16 d'octubre. Segons la diligència practicada per la Guàrdia Civil de Montuiri el dia 19 d'octubre de 1936 sabem que tres cossos de persona ja cadàvers foren descoberts a l'interior d'un pou de la finca de Son Fred del terme municipal de Sant Joan. La documentació afirma que els cossos foren trobats a les 11'30 h del mateix dia pel treballador de la possessió de Son Brondo, Rafel Ribas Company, de 18 anys, fadrí i natural de Sant Joan. Aquesta persona va avisar a la Guàrdia Civil que li va prendre declaració. Davant l'autoritat va dir que els cossos es trobaven "en sentido vertical, con la cabeza hacia abajo y los pies apoyados en los orificios que forma la pared del pozo". Per la seva banda, l'autoritat judicial desplaçada al lloc de la troballa va determinar que "han apreciado señales de sangre; como si aquellos (cadàvers) hubieren sido transportados en algún vehículo en el pozo de referencia, que mide unos tres metros de profundidad, dista de la indicada de la carretera indicada (de Lloret de Vistalegre a Montuiri) unos siete metros, y no contenía agua". Aquesta darrera declaració confirma l'assassinat a un lloc diferent –costes de Puntiró– d'on trobaren els tres cossos sense vida. Finalment, el jutge va ordenar que es traguessin els cossos de la cavitat i fossin traslladats al depòsit municipal de Sant Joan, on els varen fer l'autòpsia. Hores després, foren enterrats a una fossa comuna al cementiri municipal de Sant Joan. La fossa comuna del cementiri municipal de Sant Joan on foren inhumats els cadàvers de Miquel Salom Ribot, Joan Gual Genovard i Jaume Gual Mas es troba situada "en el sitio ya indicado en el cementerio de esta población en una fosa preparada de antemano en el cementerio viejo que dista de la pared del frente cinco metros y de la pared de la parte oeste doce metros". A la documentació de l'Arxiu Municipal de Sant Joan, secció Registre Civil hi trobam, en data dia 19 d'octubre de 1936, la inscripció de defunció de tres desconeguts. Cada acta aporta una descripció del cadàver de cada una de les víctimes, el lloc on foren trobats i les circumstàncies de la seva mort: "heridas recibidas por arma de fuego", "por un tiro en la cabeza", "un disparo en la cara". Segons consta, els seus cossos foren dipositats a una fossa comuna del cementiri Municipal de Sant Joan. Mesos després, el 28 desembre el cos de Miquel Salom Ribot fou identificat per la seva esposa Catalina Galmés Barceló; el d'en Joan Gual Genovard per Joana Anna Mestre, la seva esposa i les germanes Catalina i Margalida Gual identificaren el cos del seu germà Joan Gual Mas. El mateix dia foren inscrits al registre de defuncions del municipi de Sant Joan. ■

Crèdits:**Han col·laborat:**

Mª Antònia Oliver París
Manel Suárez Salvà
Antònia Mercadal Serra
Bartomeu Garí Salleras

**Coordinació,
disseny i maquetació:**
Blas Guevara

Temps de la Memòria
és el butlletí trimestral
de l'Associació Memòria
de Mallorca. DL: PM 311-2014

La publicació no es fa
responsable de les opinions
dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte
amb nosaltres: **625 45 45 00**
tempsdelamemoria@gmail.com

La fossa de Sant Joan. Tot el procés

Per Manel Suárez Salvà, vicepresident de MdM

Sens dubte, l'obertura de la fossa de Sant Joan i la recuperació dels cossos dels tres homes, veïns de Maria de la Salut, ha estat tot un èxit. Però, per arribar al dia 16 de juny, en què s'hi iniciaren les feines, es va desenvolupar un protocol de tasques que ens va permetre iniciar les feines i del qual se n'ha de deixar constància escrita per al futur de manera que qualsevol persona interessada en el tema conegui de primera mà quin ha de ser el procés de presa de decisions i la planificació del procés.

Durant el mes de novembre de 2010, Memòria de Mallorca (MdM) va signar un conveni amb el Govern Balear pel qual la nostra associació es comprometia a elaborar el "Mapa de les fosses de la repressió a Mallorca". Així, documentarem un total de 48 fosses a la nostra illa. Aquest treball intens i exhaustiu que, cal dir-ho, ha estat absolutament ignorat per l'actual govern de les illes, que ha incomplert absolutament tots els compromisos que havia adquirit a la signatura del conveni, ha estat el punt de partida perquè, davant la manca de resposta de les principals institucions de l'illa, MdM decidís iniciar el procés per anar obrint les fosses del franquisme a la nostra illa.

En el conjunt de les 48 fosses n'hi ha de tota casta: petites, grans, molt grans, amb persones totalment identificades, amb persones sense identificar, amb civils, amb milicians... Per això, el primer que varem fer va ser dimensionar les nostres capacitats i possibilitats, materials i econòmiques. D'aquesta manera, la decisió va ser:

- 1r Treballar amb una fossa petita.
- 2n Informe tècnic fet i recollit al mapa de fosses de Mallorca, amb el suport documental exhaustiu que ens proporcionàs una causa judicial (declaracions, testimonis, autòpsies), a més de la informació contrastada que ens indicàs el lloc en què s'havia fet l'enterrament.
- 3r Tenir identificades les víctimes.
- 4t Tenir localitzats la major part dels familiars i que, aquests, signin una petició de recerca.
- 5è Accessibilitat i autorització del propietari de l'indret on es troba la fossa (particular o municipal).
- 6è Informe preliminar arqueològic respecte de la viabilitat de l'obertura de la fossa.

Així, a partir de l'anàlisi dels 6 punts anteriors, seleccionarem la fossa de Sant Joan, ubicada dins

el cementiri d'aquest poble. Es tractava d'un enterrament de tres homes, identificats, amb un informe complet. Les famílies estaven localitzades i volien obrir la fossa. A més, els contactes amb l'ajuntament de Sant Joan i, en concret, amb la batlessa Catalina Gayà, eren del tot positius.

PROTOCOL D'ACTUACIÓ

Temporalització: Les feines, ja concretes, que hem anat desenvolupant després de decidir que la primera fossa que obríem era la de Sant Joan, abasten un termini que va des del mes d'abril de 2013 i es tancarà a principis de novembre de 2014. És ben cert que es tractava de la primera fossa i que, segurament, l'experiència ens portarà a reduir, mínimament, aquests terminis. No obstant això, el protocol que hem seguit no pot eliminar cap ni una de les passes. Tot i que apareix detallat en diferents apartats cal tenir en compte que les feines poden complementar-se i que tot el procés ha estat liderat i dirigit per MdM i, sobretot, per Maria Antònia Oliver, presidenta, i Tomeu Garí, autor de l'estudi sobre la fossa.

Famílies:

És fonamental que les famílies, prèviament identificades, estiguin assabentades de totes les passes que s'han de fer. D'aquesta manera, el procés és:

- a. Entrega de l'informe de la fossa, així com de la documentació de la causa.
- b. Recollida de mostres d'ADN. MdM, des de fa anys, té un acord de col·laboració amb el departament de genètica de la UIB que reculli conserva les mostres d'ADN dels familiars de les víctimes per facilitar futures identifications.
- c. Elaboració de l'arbre genètic familiar i obtenció de fotografies dels desapareguts.
- d. Reunió amb l'Ajuntament.

- e. Presentació del decret de batlia per iniciar l'obertura de la fossa i informació del calendari de feines.
- f. Relacions diàries, a partir del 16 de juny, mentre durà el procés.
- g. Pla de comunicació amb les famílies. Acte privat amb les despulles dels desapareguts i l'extracció dels cossos.
- h. Mostres d'ADN dels desapareguts.
- i. Entrega dels cossos, novembre de 2014 i acte d'homenatge.

• Institucions:

La fossa de Sant Joan està dins el cementiri, per tant, el propietari del terreny és l'Ajuntament del poble.

- a. Reunió amb la batlessa de Sant Joan per informar de l'existència d'una fossa de la repressió al seu cementiri. Durant la reunió, amb presència dels familiars, se li entrega l'informe complet de la fossa.
- b. Reunió amb la batlessa de Sant Joan amb presència de l'equip arqueològic i Tomeu Garí, autor de l'estudi de la fossa. Presentació a l'Ajuntament del calendari d'actuacions i previsió dels materials i recursos que necessitem per obrir la fossa. L'ajuntament estudia el procés.
- c. Reunió amb la batlessa una vegada que està aprovat el pla de feina i l'ajuntament dona el

seu vistiplau a l'obertura de la fossa. Ens encarregam d'elaborar una proposta de decret de batlia i el pla de comunicació que se li entrega pocs dies després.

- d. Reunió amb l'ajuntament per determinar la data de signatura del decret i de l'inici de les obres.
- e. Acte a l'ajuntament per explicar als veïns de Sant Joan l'existència de la fossa i el procés a desenvolupar a partir d'aquest moment.
- f. Informe diari a la batlessa de l'evolució de l'excavació de la fossa.
- g. Rodes de premsa conjuntes a l'inici i al final de l'excavació.
- h. Reunió amb el batle de Maria de la Salut en la qual anuncia que el seu ajuntament es fa càrrec de totes les despeses que s'originin després del descobriment dels cossos dels seus veïns, anàlisi d'ADN dels desapareguts inclòs.
- i. Disseny de l'acte d'entrega dels cossos a Maria de la Salut.

• Equip jurídic de l'associació:

- a. Recopilació de tota la jurisprudència existent per permetre la signatura del decret de batlia autoritzant l'obertura de la fossa.
- b. Elaboració de la comunicació al jutjat de Manacor de la troballa de la fossa.
- c. Seguiment legal de tot el procés.

Dilluns dia 16 de juny. Comencen les tasques d'exhumació per part de l'equip d'arqueòlegs/es

Dilluns dia 16 de juny. Es delimita el terreny per a començar l'excavació de les primeres cales

Dimecres dia 18 de juny. A primera interrompuda a causa d'una forta tempesta

Dissabte dia 21 de juny. Tasques de neteja de les retes amb aspiradors per no alterar l'estat dels ossos

Dissabte dia 21 de juny. Estat en el que es troben les restes. Per la posició com es troben foren llençats de qualsevol manera a la fossa

Dissabte 21 de juny. L'arqueòloga explica les particularitats dels cossos trobats

• **Laboratori de Genètica de la UIB:**

Recollida de mostres d'ADN dels familiars de les víctimes, d'acord amb el conveni signat entre MdM i la UIB.

• **Equip d'arqueologia d'MdM:**

- Reunions de planificació.
- Estudi de la fossa per determinar-ne la viabilitat.
- Reunions amb l'ajuntament.
- Elaboració de l'informe d'excavació.
- Participació en el pla de comunicació.
- Tasques d'excavació.
- Localització del laboratori de genètica per fer les proves d'ADN a les víctimes.
- Redacció de l'informe final i custòdia dels cossos de les víctimes.

Per la seva part, MdM va constituir un equip de feina integrat per tots els membres de la directiva i dirigit per Maria Antònia Oliver que s'ha encarregat de:

- Coordinar totes les feines abans descrites.
- Elaborar els estudis i informes.
- Elaborar i seguir el pla de comunicació.
- Realitzar les tasques d'enregistrament audiovisual de tot el procés.
- Disseny de l'acte d'homenatge.
- Elaboració del pressupost.
- Rodes de premsa i presentacions.

Obrir una fossa no és un procés que es pugui resoldre en quinze dies ni en una sola reunió. Precisa d'una feina seriosa, detallada i exhaustiva, enormement responsable perquè treballam amb la memòria, les emocions i els sentiments de molta gent, directament o indirecta implicada en el tema, per això, des d'MdM volem ser molt prudents, i demanar molta prudència, de cara a actuacions futures, tant si són liderades i/o executades per la nostra associació, com si ho fan altres persones interessades.

Nosaltres continuem dient que aquesta ha de ser, obligatòriament, una feina de les institucions il·lenques, que no poden tancar els ulls davant aquesta realitat. El silenci del govern balear, en aquest tema, resulta insultat i mostra un menyspreu injust i injustificable envers les víctimes, que es mereixen el reconeixement de les seves institucions i el compliment dels principis universals de veritat, justícia i reparació.

No podem acabar aquest resum sense destacar, en lletres grosses, el paper i el compromís de l'ajuntament de Sant Joan i de la seva batlessa, una dona valenta i decidida sense l'empenta de la qual obrir aquesta fossa no hagués estat possible. Cal destacar també el posicionament ferm i clar del batle de Maria de la Salut. Ambdós demostren a les institucions de les illes, als batles i batlesses, que obrir una fossa és perfectament possible (ja tenen el decret fet) i **resulta tot un exemple d'autèntica normalitat democràtica.** ■

Al matí es reprèn la feina interrompuda el dia anterior

Dijous dia 19 de juny. Al final de l'horabaixa es troben unes restes que podrien correspondre als cossos dels desapareguts l'octubre de 1936

Divendres dia 20 de juny. Definitivament es troben tres cossos. Tot indica que són els dels tres mariandós

Cristina Rihuete explica als familiars que fan que siguin els que cercaven

Diumenge 22 de juny. Membres de l'ajuntament de Sant Joan, de Memòria de Mallorca i de l'equip d'arqueòlegs/es amb els familiars

Dilluns dia 23 de juny. Rams de flors ocupen el lloc on es trobaren les restes, moments abans de tancar la fossa

El passat es fa futur

La Memòria inicia el procés de recuperació

Per Manel Suárez Salvà, vicepresident de MdM

El dia 2 de juny de 2014, la història, de la mà de la batlessa de Sant Joan i amb la iniciativa de Memòria de Mallorca, va donar un gir que sembla definitiu. Per primera vegada a l'illa, una fossa clandestina de la Guerra Civil, feta per ocultar els crims del franquisme, es podrà investigar per, si hi ha els cossos dels tres homes que, des del 36, ens esperen i retornar-los a les seves famílies i a la societat mallorquina.

Roda de premsa a l'ajuntament de Sant Joan el dia 16 de juny per informar de les primeres evolucions de les tasques d'exhumació

El dia 2 de juny, la batlessa de Sant Joan, Catalina Gayà Bauzà, va signar el decret que autoritza l'associació Memòria de Mallorca a fer les cales de prospecció necessàries per determinar si els cossos dels tres homes assassinats encara són allà i, si és així, també permet exhumar-los per procedir a la posterior identificació i entrega a les famílies.

Per la seva importància de present i de futur, transcrivim a la nostra revista el contingut íntegre del Decret. La primera passa ja està feta, ara, altres ajuntaments trobaran l'empара legal per iniciar les tasques que s'haurien d'haver fet fa molts anys. ■

DECRET DE BATLIA

D'acord amb les atribucions que em confereix la llei, i especialment les que fan referència a l'article 21 a), d) i s), l'article 124 g, de la Llei 7/1985, de 2 d'abril; l'article 1r, apartat 8 referit a l'article 25 de la llei abans indicada 2, k), apartat 3 i apartat 9, article 26, 1, a), de la Llei 27/2013, de 27 de desembre.

D'acord amb l'article 29.2 de la Llei 20/2006, de 15 desembre, municipal i de règim local de les Illes balears, en què estableix que els cementiris són una competència pròpia dels municipis i per això correspon a aquests la seva regulació i gestió, així com el control sanitari i la policia sanitària mortuòria.

D'acord amb el Reglament de policia mortuòria, aprovat per el Decret 2263/1974, de 20 de juliol, que regula les condicions i instal·lacions que ha de tenir qualsevol cementiri i la Llei 49/1978, de 3 de novembre d'enterraments en cementiris municipals, estableix i imposa als Ajuntaments normes sobre la no discriminació en els cementiris.

D'acord amb les atribucions que em confereix la Llei 52/2007, de 26 de desembre, article 2, 1), article 11, 1), article 13, 1) i article 14, 1) i 2).

D'acord amb el projecte presentat per l'Associació Memòria de Mallorca, amb l'informe sobre la ubicació d'una fossa de la Guerra Civil al cementiri de Sant Joan i d'acord amb la petició dels seus familiars respecte de la recuperació dels cossos que hi estan enterrats.

DECRET:

- 1r. Autoritzar l'associació Memòria de Mallorca perquè, d'acord amb els estudis i informes presentats, i mitjançant els tècnics en Arqueologia i Antropologia Física i procediments pertinents, realitzi les cales de prospecció en el solar del cementiri municipal en què podria haver-hi una fossa de la Guerra Civil, segons els estudis documentals realitzats, orientades a determinar si els cossos de les persones que hi varen ser enterrades encara són allà.
- 2n. Que les cales de prospecció hauran de començar el proper dia 16 de juny de 2014.
- 3r. Autoritzar l'associació Memòria de Mallorca perquè, si les cales de prospecció donen un resultat positiu, comencin immediatament les tasques d'exhumació i identificació de les persones que hi estan enterrades, així com la seva comunicació als jutjats de Manacor.
- 4t. Que aquesta batlia haurà de ser informada amb la periodicitat necessària del desenvolupament de tot el procés que s'inicia mitjançant aquest decret.

Sant Joan, 2 de maig de 2014
La Batlessa,
Catalina Gayà Bauzà

Una jornada històrica!

Per **Antònia Mercadal Serra**, secretària de MdM

El 27 de maig de l'any 2014 serà una data que no podrem oblidar mai! No se si des d'aquí seré capaç de transmetre la intensitat sentida per tots el que vàrem viure aquest dia.

Des del moment que MdM va sebre de la visita de la jutgessa Servini al nostre país, va posar fil a l'agulla per a què una representació de familiars que presentaren querella a l'Argentina, poguessin declarar, si no davant la jutgessa, que per problemes d'agenda no es va poder desplaçar a Palma, si davant d'Ana Mesutti i Máximo Castex, ambdós advocats que ens representen, i que gràcies a la insistència i tenacitat de Memòria de Mallorca –especialment de la seva presidenta–, aconseguírem que vinguessin a Palma. Els criteris que es varen seguir perquè fossin aquests cinc familiars els que declarassin eren els indicats per la jutgessa: l'edat avançada, la limitada mobilitat per viatjar per a declarar al Consolat de Madrid o Barcelona i que fossin víctimes directes, és a dir, filles o fills dels assassinats.

Va començar la jornada el dematí, a l'arribada dels advocats, i no vàrem voler deixar passar l'ocasió de portar-los a visitar el Mur de la Memòria, projecte del que Memòria de Mallorca se sent especialment orgullosa, per després anar a Can Alcover (agraïnt des d'aquí les facilitats que ens donaren per a poder dur endavant aquesta jornada tan

Declaració d'Isabel Antich

important i agrair la inestimable ajuda del company Miquel Mascaró, d'UcxR, que també és querellant), per a començar a prendre declaració als querellants.

Les declaracions de Maria Cunill, Isabel Antich i Toni Blanch es varen dur a terme al llarg del matí. Les de Catalina Moyà i Francisca Mas varen ser a la tarda. Varen ser unes declaracions privades davant dels dos advocats i totes les declaracions foren enregistrades per Peter (una gran feina del nostre documentalista) que amb les declaracions preses per escrit i signades pels querellants, seran adjuntades a les querelles que ja estan en el jutjat a l'Argentina.

Els qui vàrem tenir la sort de rebre i acompanyar als declarants no podem deixar de remarcar la gran emoció, tan gran, que varen contagiar tot d'una als advocats: ploraven, s'abraçaven... però quan acabaven amb la seva declaració l'alegria ho impregnava tot, la sensació que a la fi els havien escoltats després de tants i tants d'anys de dolorós silenci, de que s'havien tret de sobre un gran pesar. També ressaltar que ambdós advocats varen quedar fortment impresionats per tot el que varen sentir.

El 27 de maig de 2014 serà una data històrica per les víctimes i per les seves famílies, i serà la data en que es començarà a obtenir la Justícia que elles i ells es mereixen. La Justícia, que juntament amb la Veritat i la Reparació, Memòria de Mallorca sempre lluitarà. ■

Salut i Memòria!

Justícia Universal per a les víctimes del franquisme a Mallorca

Per Mª Antònia Oliver París, presidenta de MdM

Querella Argentina. El franquisme a judici

Per primera vegada tribunals espanyols criden a declarar a víctimes del franquisme com perjudicades sense l'assistència de la jutgessa que va obrir el procés a l'Argentina.

El fet de que les víctimes puguin declarar directament en seu judicial espanyola, en els seus propis jutjats territorials, sense necessitat de fer-ho a través de vídeo conferència o desplaçant-se a Buenos Aires i sense l'assistència de la jutgessa que va iniciar i instrueix actualment la causa a l'Argentina, obre el camí per a seguir el procés a l'Estat Espanyol.

Catalina Moyà i Francisca Mas entrant al jutjat de Manacor, acompanyades per Mª Antònia Oliver i Josep Quetglas

A Manacor, dia 19 de juny, en el Jutjat d'Instrucció número 1, a les 9'30 hores, fou citada a declarar en auxili judicial internacional:

Catalina Moyà Moll, filla de Baltasar Moyà Bauzà, membre del Partit Socialista del seu poble (Capdepera), va ser detingut i empresonat a Palma durant 6 mesos. Víctima de desaparició forçada, se sospita que va ser assassinat en el cementiri de Porreres al gener de 1937, sense que a dia d'avui costi registre oficial de la seva mort, ni tampoc del seu parador.

• Extracte textual de la declaració judicial de Catalina Moyà:

Que coneix el fets de la querella, que se ratifica i vol exposar que recorda el dia en que vingueren a cercar el seu pare, que era el dia 9/8/1936, que vingueren sobre les 12 del migdia quatre falangistes del municipi de Capdepera, que el seu pare va arribar de treballar i que aquests homes no el deixa-

ren ni canviar-se de roba, el se'n duqueren fermat dins un camió junt amb altres homes del poble, la seva mare li contava que va demanar informació a l'Ajuntament i al Jutjat però ningú li donava resposta, que té guardades les cartes que remetia el seu pare, que la primera va ser el 12 d'agost on els indicava l'adreça del vaixell presó Jaume I, ancorat al port de Palma

Que la seva mare va estar sense rebre notícies durant un mes fins el 13 de setembre que va rebre nova carta, que el seu pare es trobava a un magatzem de fustes situat junt a la Plaça d'Espanya de Palma conegut com a Can Mir

Que a Can Mir hi va estar des del mes de setembre de 1936 fins el mes de gener de 1937, que fou víctima d'una "treta", deien que els posaven en llibertat i immediatament el pujaren a un camió de falangistes i pel que sap el traslladaren, junt amb altres, al cementiri de Porreres, a la paret exterior de la capella de la Santa Creu de Porreres, on hi ha un mur i una porta de fusta petita, els mataren.

Que quan passaren els fets detallats ella tenia dos anys i el seu germà onze, que la seva mare va haver de sortir endavant en aquestes doloroses circumstàncies, que sempre estava treballant i recordant els fets. Que el seu pare era fill únic, que va perdre el seus pares quan tenia 8 anys i que no tenia més que família llunyana, i que la seva mare tenia dos germans i una germana, el major dels germans es deia Bartomeu i estava tancat al Castell de Bellver a Palma, que el marit de la germana de la mare de la declarant, en Joan Roig també l'assassinaren en el cementiri de Palma, que el seu oncle Bartomeu tenia un fill de 16 anys que també estava pres, en aquest cas a Can Mir, així mateix el seu oncle Pere també estava pres a Can Mir i posteriorment a diversos camps de concentració de Mallorca, que tot això ho relata pel greu sofriment patit per la seva família

Que pels fets relatats i denunciats sol·licita l'exhumació del cos del seu pare que està a la fossa ubicada al cementiri de Porreres i aporta a tal efecte sol·licitud per escrit i autorització per a l'extracció de l'anàlisi d'ADN, així com un suport gràfic per CD sobre l'Informe de la Fossa de Porreres,

descriptiu de la seva existència i on obre inclòs, a la narració dels enterraments, el del pare de la declarant.

Que l'únic que desitja abans de la seva mort, és conèixer la veritat dels fets i recuperar les restes del seu pare, perquè així ho vol i perquè li deu a la seva mare. ■

A Manacor, dia 19 de juny, en el Jutjat d'Instrucció número 1, a les 11 hores, fou citada a declarar en auxili judicial internacional:

Francisca Mas Mezquida, filla de Joan Mas Verd, d'Esquerra Republicana, va ser l'últim batle republicà del seu poble (Montuïri). Detingut al seu domicili i assassinat a Palma el setembre de 1936, enterrat en les fosses comunes del cementiri de Palma.

• **Extracte textual de la declaració judicial de Francisca Mas:**

Que s'afirma i ratifica en la querella interposada davant tribunals d'Argentina.

Que el seu pare va estar amagat a casa seva fins que el detingueren, que casa seva estava en el mateix poble, que també es va amagar junt al batle de Porreres i amics de Montuïri del seu mateix partit, en Joan Rigo i altres en el camp, a les proximitats del poble, que sap que els mateixos també foren assassinats.

Que el seu pare el detingueren el dia 2/9/1936 sobre les sis de la tarda a casa seva en el poble per part de falangistes de Montuïri, en presència de la seva mare i germanes

Que el tancaren a l'Ajuntament, en el soterrani, que hi va estar fins a les deu hores de la nit, que la mare de la declarant li va portar el sopar sobre les nou i li va dir que l'havien agredit, que li digueren que fes testament i si volia confessar.

Que dies més tard varen sebre on l'havien assassinat i trobat mort en el lloc conegut com a Son Pardo, carretera de Palma-Sóller i concretament a les afores de Palma.

Que el seu pare fou batle del poble des del 1933 a 1936, o sigui, durant la II República, que va fer moltes coses bones, per exemple, va condicionar el Cementiri instal·lant una Capella, que inclòs persones que morien en el poble les traslladaven en carro de l'època, que creà les escoles del poble, que va fer un referèndum al poble per veure si volien escola donat que la gent de la part de la dreta política del poble no ho volia, que va guanyar el referèndum, que això li va causar enemistat amb el cura del poble. Que a les finques grosses del poble, les possessions, els encarregats dormien als estables, que el seu pare ho prohibí i va fer que milloressin les condicions evitant que dormissin amb els animals. Que quan al poble naixien bessons a cases

que ho necessitaven pagava la manutenció. I que per fer totes aquestes obres noves no va demanar diners al poble sinó que ho va aconseguir a Madrid, on va haver d'acudir.

Que pel que sap la declarant el seu pare està enterrat a una fossa comú de Palma junt als companys que també afusellaren a la zona de Son Pardo anomenats Joan Planells Marí, Joan Mas Verd, Joan Rigo Ferrer, Joan Porquet Lafont, Jaume Obrador Barceló, Joan Vidal Marimont, Joan Pujol Bestard, Bartomeu Fiol Massot, Guillem Ensenyat Bosch i Joan Roca Vives, aportant al afecte suport gràfic en CD sobre els fets denunciats i la fossa en que es troba, sol·licitant l'exhumació del cos del seu pare que es troba a la fossa comú ubicada en el cementiri de Palma i autoritzant anàlisi d'ADN que poguessin practicar-se pel coneixement de la seva identitat.

Que tot el manifestat ho fa en nom propi i en el de la seva mare i per així mateix, recuperar les restes del seu pare.

Que compareix en aquest amb el retrat del seu pare i que te viu el sofriment familiar produït. ■

Isabel Antich moments abans de la seva declaració al jutjat de Palma

Palma, dia 4 de juliol, en el Jutjat d'Instrucció número 4, a les 11 hores, fou citada a declarar en auxili judicial internacional:

Isabel Antich Mulet, filla de Llorenç Antich Fiol, d'Esquerra Republicana, va ser regidor de l'Ajuntament del seu poble (Algaida). Detingut i assassinat a l'agost de 1936, ferit amb arma de foc a les cames i cremat viu, juntament amb uns altres, a Manacor, públicament.

• **Extracte textual de la declaració judicial d'Isabel Antich:**

La declarant manifesta que el seu pare era regidor de l'Ajuntament d'Algaida, del partit republicà quan començà la guerra i que tot i que la declarant tenia cinc anys recorda bé tot el que passà i que sempre ho ha tingut present i sempre ho ha xerrat amb les persones properes que ho visqueren. Manifesta que ja havien agafat el germà del seu pare que estava detingut a l'Ajuntament, el seu pare es cansà d'estar amagat, deia que ell no havia fet res i per això s'havia de presentar, que el màxim que li

podia caure per ser regidor era un any de presó. Posteriorment a devora casa seva hi vivia un Guàrdia Civil que estava de vacances i es va prestar a acompanyar-lo a l'Ajuntament per presentar-se davant els feixistes. Que precisament la declarant es trobà amb el seu pare quan aquest anava camí de l'Ajuntament, que fou la darrera vegada que el va veure i que no pot oblidar el diàleg ja que la declarant li demana on anava i el seu pare li contestà que anava a Palma a comprar-li un vestit nou.

Que casualment la nit del 19 d'agost, com la declarant i la seva mare vivien a una casa que donava a la carretera principal de Manacor, sa mare li contà que des de la finestra va poder veure entre un grup d'homes el seu pare i al conductor de la furgoneta. Que qui la conduïa els hi contà que pel camí, s'aturaren a Porreres i recolliren a vuit detinguts més i que els hi dispararen a les cames i després vius els cremaren a una foguera. Que la seva mare desesperada al saber que l'havien tret de l'Ajuntament junt amb la dona del batle anaven d'un lloc a l'altre demanant que havia passat amb ells i ningú els donava resposta. Que la declarant no pot oblidar aquests dies de gran patiment i de l'angoixa que s'ha perllongat durant tota la vida i la de la seva família ja que mai varen obtenir una resposta.

Que la seva mare per aquesta falta de reconeixement de l'assassinat del seu pare no va arribar a cobrar durant molts anys la pensió de viduitat fins que fa uns anys davant una declaració d'absència li concediren.

Que al cap d'uns mesos anaren amb la persona que conduïa el camió la declarant i la seva mare a l'antic cementiri de Manacor i els hi va indicar on enterraren el seu home i pare.

Que realment no sap on són les restes del seu pare ja que es va demolar el cementiri i s'hi construí un poliesportiu.

Que la seva mare mai va recuperar l'alegria que sempre tingueren present la tragèdia que ho han viscut cada dia de la seva vida com si hagués passat l'assassinat moments abans, que la seva mare ha viscut amb això tota la vida i que el mateix li passa a la declarant que viu amb aquesta tristesa malgrat els anys transcorreguts ja que no ho pot oblidar i que com es veu ara no pot contenir les llàgrimes. Que el seu pare era un home molt considerat i estimat en el poble i molt recte i això, per por, no va sorgir entre els que el rodejaren que ho van sumir en el silenci.

Que sol·licita l'exhumació del cos del seu pare a la citada fossa autoritzant l'anàlisi d'ADN, a l'hipotètic cas que no es trobessin les restes sol·licita la senyalització del lloc precís de la fossa i la col·locació d'una placa commemorativa dels fets allà oco-

rreguts en data 19/08/1936. I aporta sol·licitud expressa signada amb els advocats que la representen en el procediment a l'Argentina i per la S.S. s'acorda la seva unió. ■

Volem agrair des d'aquí l'assistència jurídica dels advocats argentins, Ana Messuti i Máximo Castex, que el passat mes de maig ens visitaren per redactar i signar les peticions i recollir els testimonis de cinc querellants: Antoni Blanch, fill d'Andreu Blanch, assassinat i desaparegut; Maria Cunill, filla de Joan Cunill, assassinat i desaparegut; i de les tres declarants ja citades, Francisca Mas, Catalina Moyà i Isabel Antich. Agraïm també als nostres advocats mallorquins, Jaime Bueno i Alejandro Juárez, que ens assistiren com a lletrats durant les declaracions en seu judicial a Mallorca.

Destacam l'atenció del personal i secretari del Jutjat d'instrucció número 1 de Manacor, així com també el del personal i el de la jutgessa del Jutjat d'Instrucció número 4 de Palma,

Els estudiants fan costat a Isabel Antich

amb nosaltres i especialment amb les víctimes declarants que foren molt atents i amables. Les querellants varen sortir molt emocionades, les tres foren ovacionades a la sortida pel públic que es trobava als jutjats. Casualment a Palma es produïa el mateix dia el judici contra 47 joves estudiants per haver ocupat pacíficament la Conselleria d'Educació en protesta per les retallades en educació, sortiren tots i totes per aplaudir a la declarant, mostrant així el suport dels joves a la nostra causa, fou un acte ple de sentiment i molt emocionant.

Les tres declarants estan molt agraïdes i reconfortades després de contar per primera vegada a la justícia els fets que visqueren. Ara, per sempre, la veritat de les greus violacions contra els DDHH patides quedarà escrita al lloc on correspon: la Justícia, que és el pilar fonamental d'un estat de dret.

Per a les víctimes del franquisme, el fet de declarar en el procés aconsegueix l'efecte reparador que necessiten i forma part de la tasca judicial desenvolupada per la nostra associació, aconseguint tres de les nostres màximes: Veritat, Justícia i Reparació.

Introduïm en aquest article, l'escrit de la nostra advocada i companya argentina, la Doctora Ana Messuti, per informar sobre les declaracions a Mallorca a la Coordinadora Estatal de Suport a la Querella Argentina, de la que la nostra associació hi forma part:

Informe sobre Mallorca

Vale la pena que conozcan todos lo que ha sucedido en Mallorca desde el viaje de la jueza Servini. Como tantas veces nos ha pasado,

ciframos esperanzas en que se practiquen determinadas diligencias, por ejemplo, que viaje la Jueza o que haya videoconferencias, o que se hagan nuevas imputaciones (me refiero a esperanzas frente a posibles acciones de la justicia argentina, claro), y las esperanzas quedan frustradas, o bien, para que se realicen, debemos esperar mucho tiempo. Algo similar nos parecía que sucedía en Mallorca. Digo "nos parecía" porque en realidad las cosas tuvieron un desenlace imprevisto.

Uno de los lugares que la jueza había dicho que visitaría era Mallorca. Pero cuando llegó nos dijo que no tendría tiempo. Para nosotros fue una verdadera angustia. A pesar de los esfuerzos de nuestra compañera Mª Antònia Oliver, la noticia de que prestarían declaración había llegado a las interesadas, y frustrar así su entusiasmo era incluso cruel.

Por suerte Mª Antònia tuvo una idea que resultó muy buena: que fuéramos a Mallorca Máximo Castex y yo, que habíamos acompañado a la jueza en su viaje por el País Vasco y, al menos, mostráramos la cara de dos de los abogados que las representaban. No dudamos y partimos por la mañana para regresar a la noche. Por supuesto, no pensamos en ningún momento decirles que su declaración ante nosotros tendría el mismo valor que si lo hicieran frente a la jueza, pero escuchamos a cada una, sin límite de tiempo, con calma pero a la vez con ciertas formalidades que le dieran ese toque jurídico que era necesario. Por ejemplo, les preguntamos qué querían agregar a sus querellas como petición concreta. Redactamos un escrito para cada una, incluyendo esa petición, que firmaron y firmamos. (Tomamos de ese modo cinco declaraciones, a pesar de que la jueza había previsto tomar sólo tres). Mª Antònia había dado bastante difusión a nuestra visita en la prensa: vinieron varios medios a entrevistar a los declarantes. Esto suponemos que ha tenido alguna influencia en lo que sucedió después y que no nos podíamos imaginar que sucedería.

Cuando habían transcurrido ya varios días desde la partida de la Jueza para Buenos Aires, Mª Antònia me dice que han citado a dos de las personas con las que nos entrevistamos, Catalina Moyá Bauzá y Francisca Mas Mesquida, al Juzgado de Instrucción número 1 de

Manacor para que prestaran declaración el 19 de junio, en "auxilio judicial internacional" (es decir, en cumplimiento del exhorto –la comisión rogatoria– enviado por el Juzgado argentino). Y pocos días después me hace saber Mª Antònia que Isabel Antich había sido citada al Juzgado de Instrucción número 4 de Palma de Mallorca a los mismos efectos.

Sinceramente nos sorprendió. Aunque sabíamos que la jueza tenía los nombres y los había incluido en el escrito en el que solicitaba a la Corte Suprema la autorización para el viaje, no teníamos idea de que había enviado efectivamente exhortos a Mallorca. Y mucho menos imaginábamos que se les daría cumplimiento aunque ella ya no se encontrara en territorio español.

Las declarantes estaban muy emocionadas y muy felices al mismo tiempo (los compañeros que han prestado declaración conocen muy bien ese sentimiento). Tuvieron la posibilidad de exponer extensamente sus casos y tenían ese sentimiento único que se experimenta cuando se sabe que se está haciendo algo "por primera vez". **No sólo era la primera vez para ellas, era la primera vez que se hacía en todo el estado: denunciar ante un juez español, sin la presencia de la jueza argentina, los crímenes del franquismo...** Allí se comprobó lo acertado que había sido su "declaración" ante nosotros, dado que pudieron incorporar a su expediente las peticiones que habíamos firmado cuando nos entrevistamos con ellas en Palma.

No podemos dejar de agradecer a los abogados de Mallorca que colaboran con la Asociación de la Memoria y que las han acompañado.

Si bien las personas citadas son querellantes en la causa abierta en la Argentina, y al declarar estaban complementando su querella, lo que significa que esta diligencia judicial se realizó en el marco de la causa abierta en la Argentina, no se puede pasar por alto que los jueces de Mallorca demostraron su voluntad de cooperar con la justicia argentina, que ejerce en este caso la jurisdicción universal. Tenían una buena excusa para no hacerlo, la ausencia de la jueza argentina. Hay, por lo tanto, una señal muy positiva en esta actitud.

Los casos de cada una de las dos primeras declarantes ya han sido descritos en un Comunicado que ha enviado Mª Antònia. El caso de Isabel Antich tiene un grado más de crueldad: su padre, herido con arma de fuego, fue quemado vivo junto a otros públicamente... Hasta la jueza que le tomó declaración no pudo evitar las lágrimas.

Esperamos que la actitud de estos jueces sea una señal de que los ladrillos del imponente muro de impunidad que han construido otros jueces españoles empiezan a resquebrajarse. ■

Ana Messuti i Máximo Castex al Mur de la Memòria
amb Mª Antònia Oliver i Antònia Mercadal

21 de juny de 2014

Per Mª Antònia Oliver París, presidenta de MdM

Antònia Mercadal,
Mª Antònia Oliver
i Jaime Bueno
al jutjat de Manacor

Aquesta comunicació fou entrada per membres de MdM al Jutjat de Guàrdia de Manacor el dia 21 de juny del 2014. El dia que l'equip d'arqueologia ens confirmà la troballa a la fossa de Sant Joan de les restes humanes de Joan Gual, Jaume Gual i Miquel Salom, les tres víctimes de Maria de la Salut.

A les comunitats autònomes que com la nostra no tenen Lleis de Fosses de la Guerra Civil, ens hem

de regir pel protocol d'actuació signat pel Govern Central i comunicar la troballa a l'administració de Justícia que, davant violacions de DDHH, a un estat de dret, hi hauria d'acudir i prendre part de la investigació. Dissortadament a l'Estat Espanyol això no ha passat mai, a Sant Joan tampoc. Tot queda en mans de les famílies i particulars com injustament articula la Llei de Memòria Històrica (Llei 24/2006, de 7 de juliol). ■

AL JUZGADO DE INSTRUCCIÓN DE MANACOR

Ma. Antònia Oliver París, con DNI y domicilio en, como Presidenta y en representación de la Associació Memòria de Mallorca con NIF nº G- 57454795, ante el juzgado comparezco y EXPONGO:

PRIMERO.- En cumplimiento del Protocolo de actuación en exhumaciones de víctimas de la guerra civil y la dictadura adoptado por Acuerdo del Consejo de Ministros de 23 de septiembre de 2011 y publicado en el BOE nº 232 de 27 de septiembre del mismo año, comunico a este juzgado el hallazgo de restos humanos en el curso de la apertura y exhumación de una fosa común sita en el cementerio del municipio de Sant Joan.

SEGUNDO.- Según la investigación preliminar realizada por la Associació Memòria de Mallorca (adjunta a este escrito de comunicación) pertenecen a Joan Gual Genovart, Jaume Gual Mas y Miquel Salom Ribot, ejecutados aproximadamente el día 19 de octubre de 1936 en el curso de la guerra civil y enterrados en el Cementerio Municipal de Sant Joan.

TERCERO.- La apertura y exhumación de dicha fosa común fue instada por la Associació Memòria de Mallorca y por los descendientes directos de las víctimas: Joana Gual Font, Catalina Salom Ferriol, Antoni Gual Jordà y Antònia Torelló Martí.

CUARTO.- Adjunto a esta comunicación el informe sobre la investigación preliminar y el informe sobre la intervención con metodología arqueológica para la exhumación, elaborado por las personas responsables de la actuación, así como las solicitudes de los familiares de los fallecidos y las autorizaciones correspondientes del Ayuntamiento de Sant Joan, que ostenta la titularidad del terreno.

Por todo lo expuesto,

AL JUZGADO SOLICITO:

Que tenga por presentado este escrito de comunicación, y en su virtud, se tenga por comunicado el hallazgo a que se refiere en este escrito.

Es justicia que pido en Manacor a 20 de junio de 2014.

Aquest és un número especial dedicat a la primera exhumació d'una fossa comuna de la Guerra Civil a Mallorca i a les primeres declaracions judicials de víctimes del franquisme a l'estat espanyol realitzades a Mallorca. Al proper número d'aquesta revista publicarem els continguts que no s'han pogut incloure en aquesta per raons únicament d'espai.

No a la impunitat del franquisme
Exhumació fosses • Anul·lació causes
Retirada simbologia

VERITAT JUSTÍCIA REPARACIÓ

Concentració

Tots els primers
dissabtes de cada
mes, diferents
col·lectius
memorialístics ens
concentram a la
Plaça Major de Palma
a les 12.00 h. **VINE!**

Ajuda la Memòria!

Aquest és el compte de MdM per si voleu ajudar-nos amb qualsevol aportació per finançar l'Associació:

Colonya Caixa de Pollença:
2056 0004 49 4102006399

Vine al nostre costat i fes-te'n soci de Memòria de Mallorca!

Entra a www.memoriadelesilles.org o tempsdelamemoria@gmail.com, o crida al 625 45 45 00